

sto to prostorsko razlikovanje že preseženo ali pa vsaj tako perpleksno, da lahko najdemo eno v drugem, je verjetno odgovor za odsotnost tovrstnega razmišljanja pri nas predvsem posledica izredne kompleksnosti in zahtevnosti tovrstne analize.

Pristopi, ki jih goji šola analize svetovnega sistema, zahtevajo na eni strani eruditskega raziskovalca ali raziskovalko, dostope do bogatih bibliografskih virov in specialističnih znanj, ter ne nazadnje tudi čas in denar, ki bi bil potreben za udejanjanje tovrstnih teoretsko-konceptualnih raziskav. Verjetno pa bo tudi, glede na vse zgoraj navedeno, to tudi za razgledane ga bralca zahtevno delo ostalo slabo brano in brez večjega odmeva. Zakaj? Predvsem zato, ker se to na kratki in srednji rok, če uporabim pogosto slovensko frazo, "ne splača". Da bi dojeli, kako je to napačen pogled, pa bi morali prebrati, ob ostalem, tudi Arrighia.

Primož KRAŠOVEC
Pedagoški inštitut,
Univerza v Ljubljani

Giovanni Arrighi
Adam Smith in Beijing
Verso, London in New York 2009,
str. 418, \$ 25.95
(ISBN 978-1844672981)

V enem od svojih zadnjih intervjujev je Giovanni Arrighi na klasično ter ključno vprašanje o vlogi in odgovornosti intelektualcev v družbeno-političnih bojih sedanjosti odgovoril, da je

naloga intelektualcev prispevati širši zgodovinski in intelektualni okvir oziroma delati teorijo, ki vsakdanje, lokalizirane in partikularne boje umesti v širšo intelektualno in zgodovinsko perspektivo. Teoretska produkcija mora tako po Arrighiju izhajati iz trenutno potekajočih družbenih in političnih bojov ter ponuditi neke vrste, po Jamesonu, kognitivni zemljevid, ki služi za splošno orientacijo v teh bojih in lahko pomaga pri praktičnih odločitvah ter določanju programskih smernic. Arrighijev najpomembnejši prispevek k znanosti zgodovine oziroma historičnemu materializmu, njegov *magnum opus* *The Long Twentieth Century*, je nedvomno takšen teoretski »zemljevid«, v katerem, na podlagi podrobnega študija ekonomske zgodovine zadnjih 500 let poveže nekatere Marxove intuitivne opazke o geografski relokaciji centra kapitalistične akumulacije po vsaki večji krizi kapitalizma v konsistentno teorijo ciklov kapitalistične akumulacije.

Z vidika ponujanja orientacije v aktualnih družbeno-političnih bojih je morda največji prispevek *The Long Twentieth Century* ta, da pokaže tako določeno regularnost in urejenost zgodovinske dinamike kapitalizma kot zgodovinsko specifičnost vsake izmed posameznih faz v njegovem razvoju ter obenem pokaže, da prevlada finančnega sektorja v drugi, padajoči fazi cikla ni nekaj epohalno novega in prelomnega, temveč značilnost vsakega cikla, in da je trenutna »financijalizacija« že četrta v zgodovini kapitalizma.

V tem pogledu je knjiga *Adam Smith in Beijing* logično nadaljevanje

avtorjeve knjige *The Long Twentieth Century*, saj se začne z vprašanjem, ki nujno sledi iz ugotovitve, da se globalna ekonomska in politična dominacija ZDA bliža koncu – ali se s koncem ameriškega cikla začne nov cikel kapitalistične akumulacije, in če da, katera država bo ali lahko postane novi svetovni ekonomski hegemon. Ali pa je, nasprotno, ameriški cikel morda zadnji kapitalistični cikel in novi globalni ekonomski režim ne bo več kapitalističen? Da bi odgovoril na ti dve vprašanji, Arrighi svojo pozornost v *Adam Smith in Beijing* usmeri v Kitajsko, najverjetnejšo kandidatko za novega ekonomskega hegemon. Kitajski ekonomski »čudež« zadnjih dvajsetih let, ki poteka vzporedno z neoliberalnim obratom na Zahodu, kot navaja Arrighi, še vedno zbuja začudenje in zmedenost tako zunaj Kitajske kot v Kitajski sami. Arrighi knjigo začne polemično, s kritiko dveh prevladujočih in obenem površnih ter poenostavljajočih interpretacij kitajskega »čudeža«: desne, neoliberalne, po kateri je kitajska gospodarska uspešnost posledica privatizacije, liberalizacije in deregulacije, kar naj bi pomenilo, da primer Kitajske dokazuje pravilnost neoliberalnih ekonomskih teorij in uspešnost neoliberalnih ekonomskih politik, in leve, ki izhaja iz istega videnja Kitajske kot dežele »realno obstoječega neoliberalizma«, a se do nje drugače moralno opredeli in interpretira kitajsko gospodarsko uspešnost kot posledico brutalnega izkoriščanja poceni delovne sile, ki se, kar je še posebej sporno, dogaja pod vodstvom vsaj nominalno komunistične partije.

Arrighijev argument proti interpretacijam, ki, ne glede na svoj moralni naboj, preprosto vidijo kitajski ekonomski razvoj v zadnjih dvajsetih letih kot še eno izmed udejanjenj neoliberalne ekonomske teorije in politike, je preprost: samo dejstvo, da je bil kitajski ekonomski razvoj v zadnjih dveh desetletjih kontinuiran, medtem ko so se države, ki so popolnoma sprejele in uvedle neoliberalni ekonomski model (denimo Argentina ali bližji in aktualnejši primer Madžarska), istočasno ekonomsko povsem zlomile ali vsaj zašle v globoko krizo; ter da je azijska kriza v letih 1997/98 kitajsko rast in razvoj le do neke mere upočasnila, medtem ko so imeli liberalizirani in deregulirani »azijski tigri« z njo precej večje težave, kaže da Kitajska ravno *ni* primer »realno obstoječega neoliberalizma«, da je formula njene uspeha nekaj povsem drugega, tako da sta obe razlagi, ki reducirata Kitajsko na deželo »realno obstoječega neoliberalizma«, napačni.

Čeprav je Kitajska dejansko od Dengovih reform v osemdesetih dalje uvedla nekatere elemente ekonomske politike, ki so značilni tudi za neoliberalni model, je uspešna ravno tam, kjer in zato, ker odstopa od neoliberalnega modela: privatizacija in deregulacija sta bili gradualni in nepopolni; Kitajska je ohranila velik obseg javnih investicij in visoko raven socialnih izdatkov iz državnega proračuna; v nasprotju z evropsko »družbo znanja«, Kitajska vlaga ogromno javnih sredstev v izobraževanje in zdravstvo; zavrnila je razvpito doktrino šoka ter ohranila regulacijo in zaščito svojih fi-

nančnih trgov. A vseeno skrivnost Kitajske ni le v previdnem, postopnem in socialno pozornem uvajanju deregulacije ekonomije, se pravi v nekažni mešanici keynesianske regulacije in velikih javnih investicij ter odpiranju trga in liberalizacije produkcije – osnovna Arrighijeva poanta v *Adam Smith in Beijing* je, da moramo, če želimo razvozlati skrivnost kitajskega čudeža, spremeniti teoretsko perspektivo in izstopiti iz terena klasičnih ekonomskih analiz, ujetih v dilemo med keynesiansko regulacijo in neoliberalno deregulacijo, ter da je razlaga kitajskega čudeža kot posrečenega ravnotežja med ohranjanjem elementov državne regulacije ekonomije in selektivnih uvajanjem elementov prostega trga še vedno nepopolna.

Novo teoretsko perspektivo, ki omogoča izhod iz hromeče dileme regulacija–deregulacija, Arrighi najde pri klasiku politične ekonomije, Adamu Smithu. Adam Smith v *Wealth of nations* razlikuje med »naravno« in »nenaravno« potjo razvoja ekonomije, kjer kot primer naravne poti podaja Kitajsko in kot primer nenaravne poti takratnega zahajajočega hegemonu Nizozemsko. Naravna pot pomeni postopno in zaporedno investiranje najprej v poljedelstvo, nato v proizvodnjo in nazadnje, ko je domači trg zasičen, in ko institucionalno-družbeni okvir posamezne države ne omogoča več nadaljnjega razvoja nacionalne ekonomije, investicije v razvoj zunanje trgovine. Za Adama Smitha, ki piše konec osemnajstega stoletja, na predvečer industrijske revolucije, so evropske države, predvsem Nizozem-

ska in Velika Britanija, šle po poti, ki je obratna od naravne: najprej so se orientirale v zunanjo trgovino, nato razvijale industrijo ter šele na koncu in relativno malo investirale v poljedelstvo, medtem ko za primer uspešne »naravne« poti poda ravno Kitajsko.

Arrighi nadaljuje Smithovo analizo na točki industrijske revolucije, na primeru Velike Britanije – ki je šla po »nenaravni« poti ekonomskega razvoja in si tako pridobila odločilno tehnološko, industrijsko in vojaško premoč (tako v produktivnih kapacitetah kot v tehnološki naprednosti orožja), s katero je lahko v opijskih vojnah sredi devetnajstega stoletja vojaško zlomila Kitajsko in si podredila njen ogromen, kompleksno organiziran in bogat notranji trg. Kitajska se tuje okupacije povsem znebi šele s socialistično revolucijo leta 1949 in tudi po njej ohrani značilnosti »naravne« poti razvoja, tisto, kar japonski ekonomist Sugihara imenuje »industrious« (za razliko od zahodne »industrial«) revolution. Razvoj kitajske ekonomije po socialistični revoluciji temelji tako na zgodovinski specifikih kitajske ekonomije, značilni za obdobje pred opijskimi vojnami, kot na »množični liniji« kot posebni politični strategiji kitajske komunistične partije, saj kitajska partija ne nastopa kot intelektualna avantgarda delavskega razreda, temveč kot politični zastopnik širokih in večinoma kmečkih množic. Kitajska revolucija, za razliko od oktobrske, ni temeljila na množičnih vstajih urbanega proletariata, temveč na dolgoletnem gverilskem boju pretežno kmečke Rdeče

armade. Tudi ekonomski razvoj je po revoluciji v precej večji meri kot v Sovjetski zvezi in državah pod njenim neposrednim vplivom temeljil na razvoju poljedelstva in ohranjanju velikega agrikulturnega sektorja ne le na razvoju (težke) industrije. Obenem je bila Kitajska do srede osemdesetih let dvajsetega stoletja trgovinsko zaprta in izolirana država ter je razvijala izključno notranjo trgovino.

Če upoštevamo Arrighijevo branje Smitha, lahko ekonomsko pot kitajske od revolucije do Dengovih reform vidimo kot ponovno zagnano »naravno« pot, ki jo je prej nasilno prekinila britanska (in kasneje japonska) okupacija, in kjer se zaporedno razvijajo najprej poljedelstvo, nato industrija in notranja trgovina ter na koncu oziroma od devetdesetih naprej še, previdno in selektivno, zunanja trgovina in mednarodno poslovanje. Današnji uspeh Kitajske torej lahko pojasnimo kot zgodovinsko koincidenco ponovnega vzpona »naravne«, »industrious« in obenem globalnega zloma »nenaravne«, industrial poti ekonomskega razvoja – ko Kitajska ponovno zasiči svoj notranji trg in se odpre svetu, se obenem izteče ekonomska in vojaška prevlada ZDA, ki ni več ne politično dovolj močna ne industrijsko toliko razvitejša, da bi si Kitajsko, tako kot Velika Britanija v prejšnjem ciklu, vojaško podredila.

Skrivnost kitajskega uspeha je torej v »naravni« poti, ki jo je svetoval že Adam Smith, v razvoju poljedelstva, ki kapital zadržuje v okvirih nacionalne ekonomije, delovno intenzivne industrije, uvajanju zahodne visoke

tehnologije in selektivne ter previdne zunanje ekonomske politike. Arrighijeva natančna in inspirativna analiza na ta način reši kitajski čudež in Adama Smitha pred njunimi površnimi kritiki in oboževalci – ne kitajski čudež, ki temelji na trmastem vztrajanju pri svoji poti razvoja in zavračanju neoliberalnih modelov, ne Adam Smith, zagovornik javnih investicij in nacionalnega interesa v ekonomiji, po *Adam Smith in Beijing*, ne moreta biti več ne predmet neoliberalnih apropiacij ne apriornih levičarskih zavračanj. Po Arrighiju bo 21. stoletje smithovsko, določeno z ekonomsko močjo Kitajske.

Kitajska pot lahko po Arrighiju predstavlja alternativo kapitalistični ekonomiji, a seveda ne v sedanjem »realno obstoječem« stanju, kjer, kljub oblasti »komunistične« partije, obstajajo zasebna lastnina, presežna vrednost in profit ter razredi in razredni boj. Trenutno stanje kitajskega ekonomskega razvoja je hibridno, mešanica med nekapitalističnimi, specifično »industrious« elementi ter izbranimi elementi kapitalistične ekonomije skupaj z nekaterimi preostanki institucij socialistične socialne države. A obstaja možnost, da se bodo z upadanjem ameriške in naraščanjem kitajske ekonomske in politične moči »naravno«-tržni elementi okrepili in postali model nove globalne ekonomske ureditve, ki bo nadomestila neoliberalizem oziroma njegovo mehkejšo, »tretjepotno« verzijo. Obstaja torej možnost, da novi globalni ekonomski cikel ne bo kapitalističen.